

*Een bewoner van Wissehaege onderzoekt uilenballen,
3 april 2024*

Mark's uilenwijsheid

Mark Sloendregt

Uilenbescherming en uilen kunnen rekenen op brede belangstelling bij het publiek en op de steun van vele vrijwilligers. Voor soorten als Kerkuil, Steenuil en Oehoe bestaan zelfs landelijke uilenwerkgroepen. Onze vogelwerkgroep is in 1979 begonnen met het plaatsen van kasten voor Kerkuilen. Om uilen te beschermen is monitoring en onderzoek belangrijk. Naast het controleren en onderhouden van kasten ben ik mij gaan verdiepen in de ecologie van uilen en de Kerkuil in het bijzonder. De stukjes die ik in deze rubriek publiceer zijn daar een voortvloeijsel van.

Maak er werk van

Mijn werkgever Vitalis biedt medewerkers de mogelijkheid om hun hobby of talenten in te zetten voor meer werkplezier en geluismomenten voor onze bewoners. Zo bestaat de mogelijkheid om een activiteit aan te melden bij 'Maak-er-werk-van'. Ik ben namelijk naast vrijwilliger van Vogelwerkgroep de Kempen ook werkzaam als medewerker Welzijn in zorginstelling Wissehaege. In mijn vrije tijd spendeer ik

jaarlijks vele uren aan het tellen van vogels en het beschermen van uilen in het wild. Op 3 en 4 april 2024 mocht ik op mijn afdeling PG2 in Wissehaege een presentatie geven over uilen en uilenbescherming. Voor die gelegenheid werd de leskist van Brabants Landschap geleend en hebben we natuurlijk ook braakballen gepluisd.

Leskist vol verrassingen

Uilen spreken tot de verbeelding, maar door hun nachtelijke en verborgen leefwijze laten ze zich maar zelden zien. Bij het afspelen van de roep van de Bosuil was er direct herkenning. Onze bewoners zijn allemaal ouderen met zorg; hun kennis en ervaringen van de natuur gaan dan ook soms ver terug in de tijd. De opgezette uilen en de

zelfgemaakte foto's en filmpjes uit de regio maakten het verhaal levendig en tastbaar. Zo heb ik verteld over de geruisloze uilenvlucht of over de erven en het biotoop waar uilen leven. De mensen reageerden erg enthousiast met opmerkingen als 'wat is de natuur toch mooi'.

Show-time

Bij het pluizen van enkele uilenballen ontdekten we een Bosspitsmuis: aan de schedels en kaken zijn muizen namelijk op naam te brengen. Het pluizen van braakballen blijft een leuke activiteit voor jong en oud. Schedeltjes en botjes ontdekken en onderzoeken is gewoon ook heel leerzaam. Mensen blijven zich ongeacht hun leeftijd verwonderen over de natuur.

Om mijn hobby te mogen delen met de bewoners waar ik dagelijks voor mag zorgen is geweldig. Samen iets doen, vertellen of gewoon luisteren naar elkaar is voor ouderen - en dementerenden in het bijzonder - erg fijn en belangrijk. De natuur is niet alleen mijn passie, maar iets dat iedereen op zijn of haar eigen manier beleeft en over kan vertellen.

Tyto alba en vele andere namen

Vogels kennen vele namen, meer dan alleen de wetenschappelijke. Over de historische relatie en betekenis van vogelnamen uit Europa is een site te raadplegen die door Herman Wilms uit Utrecht is opgericht. Nemen we bijvoorbeeld de Kerkuil (*Tyto alba*) dan bestaan daar vele namen voor, zoals witte uil, Kerkuil of *Barn owl*. De namen zijn vaak een afgeleide van de uiterlijke kenmerken, geluiden of voorkomen, of naar taxonomie.

Het Latijnse *Tyto alba* betekent witte uil: *alba* of *albus* is wit. Vele onderzoekers benoemen de witte uilen en er ontstaan daardoor ook verwijzingen naar spookuil. De gespikkelde of gevlekte vorm ontleent zijn naam *gutatta* van het Latijnse *guttae*, wat druppels betekent. In het Duits heet onze Kerkuil ook wel *Schleiereul* ofwel sluieruil, naar de hartvormige gezichtssluiert. Linnaeus noemde de Kerkuil *Strix flammea*, ook vanwege de sluiert, maar dat werd later de naam van de Velduil (*Asio flammeus*). Uiteindelijk werd de Latijnse naam *Tyto alba* geaccepteerd, zoals onderzoeker Scopoli hem noemde.

Kerkuil op jacht (Saxifraga-Hans Dekker)

In het Fries heet onze kerkuil ook wel *goudûle*, naar de goudoranje kleur. In Duitsland bestaat er ook een verwijzing naar de spikkels met als naam *perl-eule* of parel-uil. In het Zuid-Afrikaans en Tsjechisch wordt hij als nonnetjes-uil aangeduid, wederom naar de gezichtssluiert.

Er bestaan ook namen die verwijzen naar geluiden, zoals in het Engels *hissing owl* ofwel sis-uil. In het Italiaans heet hij *barbagianni*, een verbastering van snurkgeluiden. In het Duits wordt ook verwezen naar het overdag roesten of slapen als *Schlafeule*.

Dan zijn er nog de namen afgeleid naar het voorkomen. *Barn owl* in het Engels wat vertaalt naar schuuruil, in het Nederlands Kerkuil of in het Vlaams dialect *kirchûl*. In het oud-Duits bestaat ook de naam *Turn-iule* ofwel torenuil. Of in het Portugees *corujadas-torres* ofwel uil van de torens. De Kerkuil heeft de rotsen al lang vervangen door kerktorens, ruïnes, schuren of boerderijen - de donkere plaatsen - en broedt tegenwoordig vaak wel in daartoe aangebrachte nestkasten. De boer, de Friese bijvoorbeeld, zag ze graag, want *hja frette mûzen en sûpe gjin molke* oftewel 'zij eten muizen en drinken geen melk'.

Al deze benamingen zijn vaak erg oud en kunnen al honderden jaren bestaan of gebruikt worden. Over het ontstaan van een naam is veel te lezen en te ontdekken. De site van Herman Wilms geeft dan ook veel informatie over de herkomst en betekenis van Europese vogelnamen.

 [Wilms, H. 2016](#). Wetenschappelijke namen van de Vogels van Europa. Website.

Stenuilen versus bedrijventerrein Habraken, 15 jaar later

Als inwoner en uilenbeschermer van de gemeente Veldhoven bezoek ik regelmatig en al vele jaren het natuurcompensatiegebied en bedrijventerrein Habraken in Veldhoven. Soms maak ik dan foto's, zoals in bijgaande compilaties, om de ontwikkelingen vast te leggen.

Habraken (75 ha) was voor het bouwrijp maken een buurtschap met woningen omgeven door houtwallen en boerderijen met akkers. Alles moest wijken voor de komst van dit bedrijventerrein. Ten behoeve van de aanleg werden bomen geroid, het terrein geëgaliseerd, infrastructuur aangelegd en rioolwerkzaamheden uitgevoerd. Met het bouwrijp maken werd gestart in 2007. Uit diverse veldonderzoeken bleek echter onder meer dat twee territoria Steenuilen zich deels bevonden in het plangebied. De geplande bouwwerkzaamheden zorgden voor verstoring en aantasting van het foerageergebied. Daarom werd in 2008 door de gemeente een ontheffing aangevraagd, waar een compensatieplan onderdeel van was.

Het compensatieplan van Bureau Waardenburg moet het verlies aan bestaande nestplaatsen goed maken zodat de Steenuilen zullen blijven.

Ontwikkeling van Habraken in de periode 2008 t/m 2024 (MS)

Het compensatiegebied werd ingericht met diverse kleine landschapselementen. Heggen en boomgaarden moeten zorgen voor voldoende voedsel en dekking voor tal van dieren. Weilandjes in de omgeving worden extensief begraaasd door paarden. Ook werden extra steenuilenkasten geplaatst door Vogelwerkgroep de Kempen.

In en rondom Habraken werden door Vogelwerkgroep de Kempen in 2012 vijf à zes territoria Steenuilen vastgesteld. Over de jaren heen is het compensatiegebied door de natuurontwikkeling steeds geschikter geworden. Het bedrijventerrein wordt door de gemeente Veldhoven echter ook verder ontwikkeld, met alle gevolgen van dien.

Ontwikkeling van het bekken (links), de aanplantwal (rechtsboven) en de stobben (rechtsonder) op Habraken (MS).

Het bedrijventerrein wordt namelijk met nog eens 15 ha uitgebreid, wat eerder door het overaanbod aan bedrijventerreinen in de regio niet was toegestaan. Om die reden werd in 2021 door de gemeente aan ecologisch bureau Staro gevraagd onderzoek te doen naar o.a. de huidige populatie Steenuilen en een effectbeoordeling te schrijven naar aanleiding van de voorgenomen uitbreiding van het bedrijventerrein Habraken.

In de periode 2020-2022 werden op basis van veldwerk door Staro en Ecolyrium en de waarnemingen van Brabants Landschap nog steeds zes territoria van de Steenuil in de directe omgeving gevonden, waarvan twee territoria verstoord zouden worden door de voorgenomen werkzaamheden. Bovendien zou door de verdere uitbreiding de omgeving ongeschikt worden als leefgebied. Om die reden moest door de gemeente Veldhoven opnieuw een ontheffing worden aangevraagd en compenserende maatregelen genomen, zoals het plaatsen van nestkasten door onze vogelwerkgroep in samenwerking met uilenwerkgroep Wilmar.

De populatie uilen blijft echter kwetsbaar: de toename van verkeer - ontsluitingsweg Oersebaan - en de grootschalige bouwactiviteiten kunnen voor problemen zorgen. Hopelijk blijft deze kleine populatie

uilen hier gehandhaafd in een steeds groter groeiend Veldhoven.

Vogelwerkgroep de Kempen en Uilenwerkgroep Wilmar zullen in het belang van de uilen kasten plaatsen en deze controleren en onderhouden in de gemeente Veldhoven en specifiek Habraken e.o. De broedresultaten worden vervolgens aan Brabants Landschap doorgegeven via het digitaal invoerportaal Uilenmonitor. In het Jaarverslag vrijwillige uilenbescherming Noord-Brabant van Brabantse Landschap worden elk jaar de broedresultaten gepresenteerd van alle uilengroepen in Brabant en het seizoenverloop voor o.a. de steenuil en kerkuil nauwkeurig beschreven.

Met dank aan M. van den Berk (Uilenwerkgroep Wilmar) en Frans Hijnen.

Achterkamp, B. 2004. Quick scan Habraken, Veldhoven. Inschatting natuurwaarden in het kader van de Flora- en faunawet. Bureau Waardenburg.

Brandjes, G.J. 2004. Aanvullend onderzoek vleermuizen en steenuil Habraken, gemeente Veldhoven. Bureau Waardenburg.

Brandjes, G.J. 2008. Aanvullend onderzoek plangebied Habraken. Bureau Waardenburg.

[Gemeente Veldhoven 2024](#). Bestemmingsplan Habraken, hoofdstuk 4.9 Flora en Fauna en o.a. bijlagen [7](#), [8](#) en [9](#) van Staro.

Grontmij 2000. Notitie bijzondere natuurwaarden in Habraken e.o.

Heijkers, D. & R. Krekels 2007. Natuurwaarden in de gemeente Veldhoven. Quickscan beschermde en bedreigde flora en fauna. Natuurbalans-Limes Divergens.

Hoefsloot, G. & J.M. Reitsma 2008. Compensatieplan steenuil Habraken, Veldhoven. Bureau Waardenburg.

[Lammers, K. & B. Kaboord 2023](#). Onderzoek en effectbeoordeling steenuilen 2023 Habraken te Veldhoven. Staro.

Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit 2008. Ontheffing FF/75C/2006/0343.

[Otter, M.A. den 2021](#). Quickscan flora en fauna Habraken te Veldhoven. Staro.

[Sloendregt, M. 2014](#). Veldhoven, steenuilen vs. bedrijventerrein. Blauwe Klauwier 40(1): 27-31.

Veer, W. de & M. Sloendregt 2007. Steenuilen en kerkuilen in de gemeente Veldhoven, 2006-2007. VWG De Kempen.

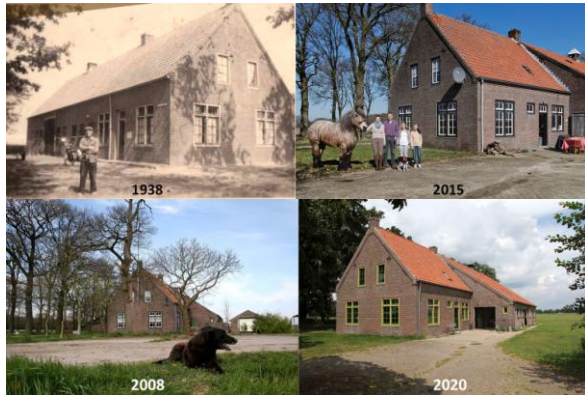
[Vleut, I.J.J. 2022](#). Notitie soortgericht onderzoek. Staro.

Een bijzondere nestplaats

In Eersel staat een boerderij met een lange historie. Op historische kaarten uit 1650 was er al sprake van bewoning genaamd Heijnsheuvel. De huidige boerderij is uit 1938 en de eerste bewoners waren de gebroeders Hoeks, drie vrijgezellen waarvan er twee zijn gefusilleerd in kamp Vught voor

het onderdak bieden aan onderduikers vanuit de abdij van Postel. In Eersel is er om die reden een straat naar hen vernoemd. Over het lot van de gebroeders Hoeks werd ook een boek geschreven en deze zomer, tachtig jaar later, theatervoorstellingen opgevoerd in de pastorietauin van Knegsel.

De boerderij door de jaren heen (MS)

Vanaf 1946 had de familie Joosten de boerderij in erfpacht van de abdij in Postel. Tot 2014 woonde hier Wim Joosten, die op zijn bedrijf melkkoeien had die hij verzorgde. Het was allemaal erg kleinschalig en Wim leefde er in armoede. De boerderij, een woonhuis met stallen, was zijn voormalig ouderlijk huis. In de boerderij hing sinds 1989 een kerkuilenkast die vrijwel jaarlijks was bezet. In 2014 stierf Wim aan een ernstige ziekte, waardoor het pand leeg kwam te staan tot het werd verkocht aan Bart en Gera Appels.

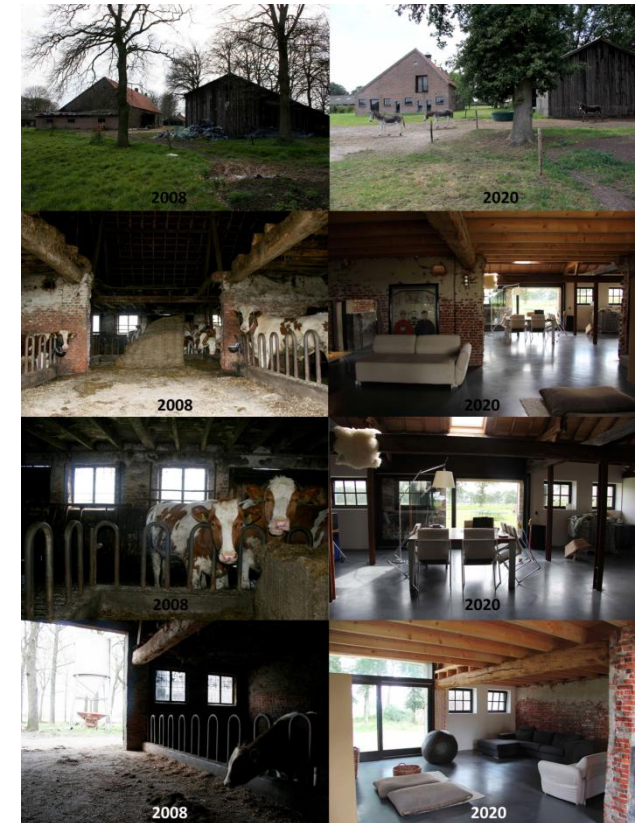

Wim Joosten † en Gera Appels (MS)

De nieuwe bewoners hebben de boerderij gerenoveerd en geschikt gemaakt voor bewoning. Met veel oog voor cultuurhistorie en de sfeer van de boerderij werd het in stijl omgebouwd naar een moderne woonboerderij. Twee jaar lang hebben Bart en Gera gewerkt aan hun nieuwe onderkomen en het resultaat mag er zijn. Er is veel veranderd. Zo zijn de koeien verdwenen, zijn er ramen bijgekomen en er is isolatie aangebracht. Echter de historie van vroeger is gebleven. Aan de buitenkant is eigenlijk weinig veranderd en ook de uilen vinden er nog steeds nestgelegenheid en voldoende voedsel.

Bart en Gera hebben behalve veel oog voor cultuurhistorie ook oog voor natuur. Zo hangt er sinds enkele jaren een steenuilenkast bij de boerderij die jaarlijks wordt bezet en in het voorjaar van 2020 hebben ze meegedaan met het project ErvenPlus van

Brabants Landschap om op het erf nog meer biodiversiteit te creëren.

De boerderij in 2008 en, na verbouwingen, in 2020 (MS)

Zo werd er o.a. een mussenkast en extra steenuilenkast – model *mancafe* - geplaatst. Ook werd er een struweelhaag en een fruitboomgaard aangelegd. In de tijd is er misschien veel veranderd en gebeurd, maar de uilen leven hier nog steeds in goede harmonie met de erfbewoners!

Met dank aan Gera Appels. ■